

Gurjak aýy

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Gurjak aýy GURJAK AÝY

Şeýle däldigine garamazdan, kartalarda Ýewropa nämüçün dünýäniň merkezinde ýaly görkezilýär.

Şeýle däldigine garamazdan, kartalarda Ýewropa nämüçin bimöçber şekilde uly görkezilýär?

«Alynky», «Orta», «Uzak Gündogar» ýaly geografik atlar nämüçin Ýewropanyň ornuna-perspektiwasyňa görä kesgitlenýär?

Mediýa bolsun, taryh bolsun, tapawudy ýok, Ýewropanyň ýazanlary nämüçin hakykat deregne kabul edilýär.

Hawa: Ýewropa-merkezli garaýyş özüni dünýä taryhynyň çeşmesi hasap edýär.

Bilşimiz ýaly bu – hekmligi-diýdimzorlugy, zorlugy maksat edinen, hiç bir babatda uniwersal bolmadyk modern mifdir aslynda...

Hepdäniň ahyrynda dost-ýarlarym bilen gürrüňleşip otyrkak, gürrüň «kimler diktator?» soragyna geldi. Bir tanşym gülümsiräp «ýöne sen Stalini gowy görýäň-ä» diýdi.

Meň özüm-ä taryha «gowy görüp-görmezlik» duýguçyllygy bilen garamok, özümi badyhowalygyň ýeline aldyramok. Galyberse-de, galyplaşdyrylyp öwredilýän zatlar ynanamok, rasionallygyň tarapynda.

«Staliniň diktatordygyny haýsy çeşmelerden öwrendiňiz» diýip soradym. Ýazyp oturmagyň hajaty ýok, çeşme belli – Günbatar!

«Stalin Ikinji jahan urşy başlan gününden gutaran güne çenli ABŞ bilen bir hatarda külli Ýewropada beýik gahryman saýylýarka, «Sowuk uruşyň» başlamagy bilen Ýewropa merkezli garaýyş tarapyndan nämüçin diktator yglan edildi?»

Häzir men bu tema girmekçi däl. Staliniň bir sözi bar: «Mazaryma isledigiňizçe zir-zibil döküp bilersiňiz, wagtyň ýeli olaryň hemmesini bir ýerlere syryp-süpürüp äkider!»

Girişi uzatdym, esasy gürrüňe geleyin:

• KOWBOÝ ÝALANY

Soňky günlerde gözüme «gurjak aýygyklar» ilýär! Witrinalarda, çagajyklaryň elinde ony görýärim.

Allah-allah... Gurjak aýygyklar aýratynam segseninji ýyllaryň ortasynda ýoň bolupdy. Çagalara hökmany suratda gurjak aýy sowgat edilerdi...

Anželina Žoli, Kewin Speýsi ýaly meşhur amerikan aktýorlaryny hasaba-da almalyň, ABŞ-nyň prezidentleri B.Klinton, J.Buş, B.Obama, D.Tramp dagy gurjak aýyly surata düşüpdirler.

Ýeri, gurjak aýy şu günlerde nämüçin gözüme ilip durýarka? Düşünje döretmekde saýlap-seçme duýduryşynyň sebäbini ahyryn tapdym:

Tomsuň başynda Alew Alatlynyň «Jenaýatyň şärikdeşi Golliwud» («Suç Ortağı Hollywood») kitabyny okadym. Gurjak aýynyň bütin dünýäde tanalýan ady bolan “Teddy Bear” hekaýatyny öwrendim. “Teddy” ady bilen tanalýan Teodor Ruzwelt (1858-1919) sekiz ýyllap ABŞ-nyň Prezidenti boldy. Onuň «uly gürzi» diýlen gödek daşary syýasaty barada ýazjak bolamok. Gürrüňimiz gurjak aýy hakda!

Ruzwelt Dakota ştatynyň öri meýdanlarynda padymanlyk (sygyr çopany) edýän kowboýlaryň biridi.

Uzak wagtlap amerikan medeniýetinde kowboýlara «biperwaý, zalym, ar alyjy, küpürbaz (agzy hapa)» hökmünde garalýardy. At-abraýlary pesdi, «kowboý» sözi adamy masgaralamak üçin ulanylardy.

XX asyra gelinende eýýäm kowboýlar Golliwudyň kinofilmleri arkaly meşhurlygyň çürbaşyna çykarylady: Ýabany Günbataryň gahrymanlary!

Türkiýede-de uzak wagtlap bili sapaňaly kowboý eşigi oglanjyklara berilýän iň gowy sowgatlaryň biridi. Meniň özümiň başlangyç mekdebe kowboý eşigini geýip gidenim ýadyma düşýär. Geleliň, kowboý Teddiniň artykmaçlygyna:

• PARAHAŇÇYLYK BAÝRAGY

1909-njy ýyl. «Ahlaklygyň beýik nusgasy» hökmünde tanalýan Ruzwelt Keniýa, Kongo, Sudan ýurtlaryna gezelenje çykdy. Ak

kerkburun, pil, suw aýgyry ýaly jemi 11 müň 397 haýwanyň ganyna galdy!

Afrikadan gaýdyşyn 1906-njy ýylda özüne berlen Nobeliň Parahatçylyk boýunça berilýän baýragynyň puluny almak üçin Norwegiýa gitdi!

Jeňbaz amerikan imperializminiň belli prezidentlerinden bolan Ruzvelt göýä Russiýa-Ýaponiýa urşuny soňlandyrandygy üçin bu baýragy almaga hak gazandy!

Dowam edeyin:

Prezident Ruzvelt Missisipi bilen Luiziana ştatlarynyň arasyndaky araçäk oňsuksyzlygyny çözmek üçin sebite gidende awa çykdy. Gowy aýy tapman zeýrenip durka, onuň ýanyndakylar bir kiçijik aýy çagasyny tapyp, agaja daňyp goýdular, «prezident gelsin, awlasyn!»

Ruzvelt aýy çagajygynyň agaja daňlyp goýlandygyny görüp, gahary geldi: «derrew aýyny goýberiş, men daňylgy duran haýwany atmarn!»

Hawa-la, kowboý diýeniň ýarag ulanmagyň ussadydygyny, hiç bir jandary arkasyndan urjak derejede pes dældigini görkezmelidi!

Bu waka «Washington Post» gazetinde bir karikaturada şekillendi welin, Morris Miçtom aýaly Rozadan plýuş materialyndan aýy ýasamagy haýyş etdi we bu gurjak aýyny Bruklinde ýöredýän dükanynyň witrinasynda goýdy.

Gurjak aýa bolan gyzyklanma artdy welin, Ak Tama iberip, Ruzweltden oňa at dakmagy haýyş etdi. Ruzvelt aýa “Teddy Bear” («Aýy Teddi») adyny goýdy!

Şu gün... Simpatiyanyň çeşmesi bolan mymyjak tüýli gurjak aýyýyklary göreniňizde, göz önüňize atylmak üçin agaja daňlyp goýlan aýy gelýärmí? Muny köpiňiz bilýänäm dälsiňiz...

Ýeri, kowboý amerikan prezidentleri hakda näme bilýärsiňiz? «Jenáýatyň şärikdeşi Golliwud» kitaby size näme görkezen bolsa şony!

Hawa, hawa, «Stalin diktator».

Ýewropa merkezli garaýyş näme görkezen bolsa şony öňe sürýär käbirleri!

Soner ÝALÇYN. Publisistika